

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

જ્ઞાનોદય યોગમ અને અન્ય

વિ.

કે.કે. પંકજાક્ષી અને અન્ય

ઓક્ટોબર ૨૮, ૧૯૯૯

[એસ.બી. મજમુદાર અને યુ.સી. બેનર્જી, ન્યાયમૂર્તિઓ]

જમીન

કાયદા:

લેન્ડ

એકિવિઝિશન

એક્ટ,

૧૮૯૪:

કલમો ૩(એફ), ૪ અને ૪૦-સંપાદન-મંડળી માટે-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: 'જાહેર હેતુ' ની વ્યાખ્યામાં આવતું નથી-આવા સંપાદન અધિનિયમના ભાગ VII દ્વારા સંચાલિત થશે.

કલમ ૪૦(બી) અને ૪૧(પ)-સંપાદન-કંપની માટે-માટેની શરતો-બાંધકામ-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: લોકો માટે કાયમી અને સીધું ઉપયોગી હોવું જોઈએ-છૂટાછવાયા અથવા કામચલાઉ સ્વરૂપનું ન હોવું જોઈએ-આવું કામ કલમ ૪૧(પ) દ્વારા નિર્ધારિત સમયપત્રકની અંદર પૂર્ણ થવું જોઈએ-જે શરતો પર કામ હાથ ધરવામાં અને જાળવવાનું છે તે પણ નિર્ધારિત કરવાની રહેશે-આવા કામની જાળવણી કાયમી ધોરણે હોવી જોઈએ.

કલમ ૪૦(૧)(બી)-કંપની માટે સંપાદન-સંમતિ આપવી-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: આવી સંમતિ આપતા પહેલાં યોગ્ય સરકારને સંતોષ થવો જોઈએ કે સંબંધિત કંપની દ્વારા કોઈ કામના બાંધકામ માટે સંપાદન જરૂરી છે-અને આવું કામ લોકો માટે ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના છે.

સંપાદન-નો અવકાશ-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: સંબંધિત કામ હોસ્પિટલ, જાહેર વાંચનાલય અથવા પુસ્તકાલય સુધી મર્યાદિત હોવું જરૂરી નથી-આવો પ્રતિબંધ કલમ ૪૦(૧)(બી) ના વ્યાપક અવકાશને અનુચિત રીતે મર્યાદિત કરવામાં પરિણમશે.

એપ્રોચ રોડ-મંદિર માટે-તેના માટે જમીનનું સંપાદન-ની માન્યતા-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: મંદિર માટેનો એપ્રોચ રોડ ભક્તો હોવાને નામે, લોકોના સભ્યોના કાયમી ઉપયોગ માટે કાયમી ધોરણે નાખવાનો છે-જો તેનો ઉપયોગ દર વર્ષે માત્ર એક જ પ્રસંગે કરવામાં આવે તો તે બિનમહત્વપૂર્ણ છે-આવું સંપાદન છતાં કોઈ એવા કામના બાંધકામ માટે હશે જે લોકો માટે સીધું ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના છે.

એપ્રોચ રોડ-મંદિર માટે-રૂટમાં ફેરફારનું સંપાદન-જ્યોતિષીઓના દષ્ટિકોણથી યોગ્ય નથી-આવા દષ્ટિકોણ પર આધારિત સંપાદન-કોર્ટે ઠેરવેલ કે માન્યતા: તે માત્ર એક ભાવનાત્મક અભિગમ છે-આવા સંજોગોમાં આવી જમીનનું સંપાદન માન્ય નથી-અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ માન્ય સંપાદન માત્ર જ્યોતિષીઓના સંતોષ પર આધારિત હોઈ શકે નહીં.

બાંધકામ-નો અર્થ-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: બાંધકામનો અર્થ જમીન પરનું બાંધકામ જ નથી, જે તમામ આકસ્મિકતાઓમાં જમીનની સપાટીથી ઉપર હોવું જોઈએ-તેથી, રસ્તો બનાવવાનું કામ ચોક્કસપણે બાંધકામ સમાન છે.

શબ્દો

અને

શબ્દસમૂહો:

"જાહેર હેતુ"-નો અર્થ લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની કલમ ૩(એફ) ના

સંદર્ભમાં.

"બાંધકામ"-નો અર્થ-લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની કલમ ૪૦(૧) (બી) ના સંદર્ભમાં.

કેરળ રાજ્ય સરકારે લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની કલમ ૧૭(૪) સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૪(૧) હેઠળ જમીનના એક ટુકડાના સંપાદન માટે જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું, જેમાં પ્રતિવાદીની માલિકીની પાકી દુકાન આવેલી હતી, જે એક જાહેર હેતુ માટે હતી અને મંદિર તરફ ભક્તોની શોભાયાત્રા માટે રસ્તો પૂરો પાડવા માટે હતી.

પ્રતિવાદીએ ઉપરોક્ત જાહેરનામાને પડકારતી રિટ પિટિશન હાઇકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરી હતી. હાઇકોર્ટે રિટ પિટિશન મંજૂર કરી હતી અને ઠેરવ્યું હતું કે સંપાદન કલમ ૩(એફ) સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૪૦(૧)(બી) હેઠળ 'જાહેર હેતુ' માટે ન હતું પરંતુ 'કંપની' માટે અથવા અપીલકર્તા જેવી મંડળી માટે હતું અને, તેથી, સંપાદન અધિનિયમના ભાગ VII દ્વારા સંચાલિત હતું અને, પરિણામે, કલમ ૫-એ ની તપાસને મુક્તિ આપતી કલમ ૧૭(૪) આકર્ષિત થઈ શકે નહીં. હાઇકોર્ટે વધુમાં ઠેરવ્યું હતું કે અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) ના ઉપયોગ માટે કામ હોસ્પિટલ, જાહેર મનોરંજન ખંડ અથવા પુસ્તકાલય જેવું હોવું જોઈએ. આથી આ અપીલ છે.

અપીલકર્તા વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યોતિષીઓની સલાહને ધ્યાનમાં રાખીને મંદિર તરફના એપ્રોચ રોડને બદલી શકાતો નથી કે માત્ર જૂનો રસ્તો જ પવિત્ર રસ્તો હતો.

અપીલ કાઢી નાખતાં, કોર્ટે

કોર્ટે ઠેરવેલ કે: ૧. નિર્વિવાદપણે, વાદગ્રસ્ત સંપાદન એક મંડળી માટે છે, જે પ્રશ્નવાળા મંદિરનું સંચાલન કરી રહી છે. તેથી, ઉક્ત મંડળીના હેતુ માટે સંપાદન લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની કલમ ૩(એફ) મુજબ 'જાહેર હેતુ' ની

વ્યાખ્યામાં આવશે નહીં. આવું સંપાદન અધિનિયમના ભાગ **VII** દ્વારા સંચાલિત થશે, જે કંપનીઓ માટે જમીનના સંપાદન સાથે સંબંધિત છે. [૨૨૨-બી; ૨૨૩-બી]

૨.૧. કલમો ૪૦(૧)(બી) અને ૪૧(પ) ના સંયુક્ત વાંચન પરથી, કોઈ શંકા રહેતી નથી કે કંપનીના આવા કામનું બાંધકામ એવા સ્વરૂપનું હોવું જોઈએ કે તે લોકો માટે કાયમી અને સીધું ઉપયોગી હોવું જોઈએ અને છૂટાછવાયા અથવા કામચલાઉ સ્વરૂપનું ન હોવું જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે આવનારા તમામ સમય માટે લોકો માટે કાયમી ધોરણે ઉપયોગી હોવું જોઈએ અને પ્રસંગ ઊભો થાય ત્યારે લોકો કંપની દ્વારા બાંધવામાં આવેલા તે કામનો સીધો ઉપયોગ કરી શકે. આવું કામ કલમ ૪૧(પ) દ્વારા નિર્ધારિત સમયપત્રકની અંદર પૂર્ણ થવું જોઈએ અને જે શરતો પર કામ હાથ ધરવામાં અને જાળવવાનું છે તે પણ નિર્ધારિત કરવાની રહેશે. પ્રશ્નમાં સંપાદનને સમર્થન આપવા માટે કંપની દ્વારા આવા કામની જાળવણીનો અર્થ કાયમી ધોરણે જાળવણી એવો થાય છે. [૨૨૪-એચ; ૨૨૫-એ, બી]

૨.૨. યોગ્ય સરકાર જમીનના સંપાદન માટે સંમતિ આપી શકે તે પહેલાં તેને સંતોષ થવો જોઈએ કે સંબંધિત કંપની દ્વારા કોઈ કામના બાંધકામ માટે આવું સંપાદન જરૂરી છે અને આવું કામ લોકો માટે ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના છે. [૨૨૪-ડી]

૩. અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) ની લાગુ પડવા માટે હાઈકોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલો તર્ક, કે સંબંધિત કામ હોસ્પિટલ, જાહેર વાંચનાલય અથવા પુસ્તકાલય જેવું હોવું જોઈએ, તે કલમ ૪૦(૧)(બી) ના વ્યાપક અવકાશને અનુચિત રીતે મર્યાદિત કરવામાં પરિણમશે. [૨૨૫-ડી]

૪. રસ્તો બનાવવાનું કામ ચોક્કસપણે પ્રશ્નમાં રહેલા રસ્તાના બાંધકામ સમાન છે. બાંધકામનો અર્થ જમીન પરનું બાંધકામ જ નથી, જે તમામ આકસ્મિકતાઓમાં જમીનની સપાટીથી ઉપર હોવું જોઈએ. [૨૨૬-બી]

પ. અધિનિયમના ભાગ **VII** હેઠળ કંપની માટે પરવાનગીપાત્ર સંપાદનો એ પ્રકારના સંપાદનો હશે જ્યાં કાયમી ધોરણે સંપાદિત કરવાની જમીનનો ઉપયોગ એવા કામોના બાંધકામ માટે કરવાની જરૂર છે જે લોકો માટે સીધા ઉપયોગી હોય. [૨૨૬-એચ; ૨૨૭-એ]

આર.એલ. અરોરા વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., એ.આઈ.આર. (૧૯૬૨) એસસી ૭૬૪ અને સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ.બી. વિ. પી.એન. તાલુકદાર, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૫) એસસી ૬૪૬, પર આધારિત.

૬. તે માત્ર મંદિર સત્તાવાળાઓનો ભાવનાત્મક અભિગમ છે, જે સંપૂર્ણપણે જ્યોતિષીઓની માહિતી પર આધારિત છે, જેને પ્રશ્નમાં સંપાદનને સમર્થન આપવા માટેનો એકમાત્ર આધાર બનાવવામાં આવ્યો હતો. એ જોવું સરળ છે કે આપેલ હકીકતો પર પણ જુદા જુદા જ્યોતિષીઓના મંતવ્યો વિરોધાભાસી હોઈ શકે છે. જ્યારે પ્રતિવાદીની દુકાનને ખલેલ પહોંચાડ્યા અથવા તોડી પાડ્યા વિના સ્થળ પર શોભાયાત્રાની અવરજવર માટે યોગ્ય રસ્તો સરળતાથી મેળવી શકાય ત્યારે તેને લોકો માટે વાજબી જરૂરિયાત તરીકે ચોક્કસપણે ગણી શકાય નહીં. તેથી, રૂટમાં થોડા ફેરફારને અસ્વીકાર્ય શક્યતા તરીકે ગણી શકાય નહીં અને જ્યોતિષીઓ દ્વારા રૂટ ન બદલવાનો આગ્રહ એ પ્રતિવાદીની વચ્ચે આવેલી દુકાન કાપીને જ રસ્તો બનાવવા માટેની વાજબી જરૂરિયાત તરીકે લઈ શકાય નહીં જેથી અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) હેઠળ સંપાદનની કાર્યવાહીને ન્યાયી ઠેરવી શકાય. તેથી, એવી શરતમાંથી છટકબારી નથી કે પ્રતિવાદીનું માળખું જે જમીન પર ઊભું છે તેમાંથી જ રસ્તો બનાવવાની કહેવાતી જરૂરિયાત એ લોકોના ઉપયોગ માટે રસ્તાના બાંધકામ માટેની વાજબી અને અનુભવાયેલી જરૂરિયાત ન હતી. [૨૨૮-એચ; ૨૨૯-એ, બી, સી]

૬.૨. રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ સંબંધિત ઉદ્દેશ્યલક્ષી હકીકતો પર આવા વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ સુધી કાયદેસર રીતે પહોંચી શક્યા ન હોત. તે સારમાં અપીલકર્તા-મંડળી દ્વારા સલાહ લેવાયેલ જ્યોતિષીઓનો વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ

રહ્યો. અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ માન્ય સંપાદન માત્ર જ્યોતિષીઓના સંતોષ પર આધારિત હોઈ શકે નહીં. આ પ્રકારનો સંતોષ અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧) (બી) ની યોજનાની બહાર છે. [૨૨૯-ડી]

સિવિલ અપીલ હુકમત: વર્ષ ૧૯૯૯ ની સિવિલ અપીલ નં. ૬૧૨૬-૨૭. ૬૫૯.એ. નં. ૩૭૭ અને ૪૦૦ વર્ષ ૧૯૯૦ માં કેરળ હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૭.૧.૯૫ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ તરફે ટી.એલ.વી. ઐયર, એસ. બાલક્રિષ્નન, એસ. પ્રસાદ, વિપિન નાયર અને આર.એન. કેશવાણી.

પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફે ગોવિંદ કે. ભરથાન, રોય અબ્રાહમ અને સુશ્રી બેબી કૃષ્ણાન.

કેરળ રાજ્ય તરફે જી. પ્રકાશ અને સુશ્રી રહાના વી.એમ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ એસ.બી. મજમુદાર દ્વારા આપવામાં આવેલ.

એસ.બી. મજમુદાર, ન્યાયમૂર્તિ: લીવ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલની સંમતિથી, અમે આ અપીલોની અંતિમ સુનાવણી કરી છે અને આ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

અહીંના સામાન્ય પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા કેરળ હાઈકોર્ટમાં રિટ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી. તેણે લેન્ડ એક્રિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૯૪ (જે હવે પછી 'અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૪ હેઠળ કેરળ રાજ્ય દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામાને પડકાર્યું હતું. અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલ ઉક્ત જાહેરનામું તારીખ ૨૨મી માર્ચ, ૧૯૮૮ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે કેન્નાનોર જિલ્લાના તેલીચેરી તાલુકાના કોડિચેરી ગામમાં આવેલી ૦.૦૨૮ સેન્ટ્સ માપની જમીન તેલીચેરીના શ્રી જગન્નાથ મંદિરની પક્ષીવેદ્યા શોભાયાત્રાને પસાર થવા માટે રસ્તો પૂરો પાડવાના જાહેર હેતુ માટે

જરૂરી હતી અથવા જરૂરી હોવાની સંભાવના હતી. ઉક્ત જાહેરનામું અધિનિયમની કલમ ૧૭(જ) સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૪ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. આ એ જાહેરનામું છે જેને પ્રતિવાદી નં. ૧ દ્વારા હાઇકોર્ટ સમક્ષ તેની રિટ પિટિશનમાં સફળતાપૂર્વક પડકારવામાં આવ્યું હતું જેમાં વર્તમાન અપીલકર્તાઓને પ્રતિવાદી નં. ૪ અને ૫ તરીકે જોડવામાં આવ્યા હતા જ્યારે રાજ્યના સત્તાધિકારીઓને પ્રતિવાદી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૬ તરીકે જોડવામાં આવ્યા હતા. રિટ પિટિશનમાં હાઇકોર્ટ સમક્ષ પ્રતિવાદી નં. ૧ નો કેસ એવો હતો કે તે આર.એસ. નં. ૩૮/૧ વાળી વિવાદિત જમીનની માલિક છે અને કબજામાં છે. તેણે ૧૯૭૮ ના રજિસ્ટર્ડ દસ્તાવેજ નં. ૧૮૯૯ દ્વારા મિલકત ખરીદી હતી. પ્રતિવાદી નં. ૧ ની મિલકતથી લગભગ ૧ કિમીના અંતરે શ્રી જગન્નાથ મંદિર આવેલું છે, જેની સ્થાપના ૧૯૦૬ માં શ્રી નારાયણ ગુરુ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત મંદિરનું સંચાલન વર્તમાન અપીલકર્તા નં. ૧ – મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૪ દ્વારા કરવામાં આવતું હતું, જ્યારે વર્તમાન સામાન્ય અપીલકર્તા નં. ૨ – મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૫ ઉક્ત શ્રી જ્ઞાનોદય યોગમના પ્રમુખ છે. જગન્નાથ મંદિરમાં ઉત્સવના ભાગરૂપે, દર વર્ષે ઉત્સવના અંતિમ દિવસની અગાઉના દિવસે પક્ષીવેટ્ટા (શાહી શિકાર) કરવામાં આવે છે. આ ઉત્સવ દર વર્ષે માર્ચ મહિનામાં યોજવામાં આવે છે. તે પ્રથમ પ્રતિવાદી-રિટ અરજદારની મિલકતની દક્ષિણે આવેલા સ્થળે કરવામાં આવે છે. તે પ્રસંગે, દેવતાને હાથી પર બેસાડીને શોભાયાત્રામાં તે સ્થળે લઈ જવામાં આવે છે જ્યાં પક્ષીવેટ્ટા કરવામાં આવે છે. આ ધાર્મિક કાર્યક્રમ એક કલાક સુધી ચાલે છે. ઉક્ત કાર્યક્રમમાં, દેવતાને હાથીની પીઠ પરથી ઉતારવામાં આવે છે અને નિયુક્ત સ્થળે મૂકવામાં આવે છે અને ભક્તો અને પૂજારીઓ દેવતાને પ્રસન્ન કરવા માટે ધાર્મિક વિધિ કરે છે અને દુષ્ટ આત્માઓને દૂર કરવા અને ધાર્મિક પુણ્ય કમાવવા માટે ઉક્ત સ્થળે કોળું કાપવામાં આવે છે. પ્રતિવાદી નં. ૧ – રિટ અરજદારના જણાવ્યા અનુસાર, એવો કોઈ નિશ્ચિત રૂટ નથી જેના દ્વારા મૂર્તિ અને ભક્તોની શોભાયાત્રા લઈ જતો હાથી દર વર્ષે ઉપરોક્ત પ્રસંગે પસાર થાય છે. વર્તમાન અપીલકર્તાઓના કહેવાથી, પ્રતિવાદી નં. ૧ ની જમીનનો એક ભાગ, જેમાં પાકી બનેલી દુકાન છે,

ઉપરોક્ત ધાર્મિક કાર્યક્રમના પ્રસંગે મૂર્તિને લઈ જતા હાથી માટે રસ્તો બનાવવા માટે ઉપરોક્ત વાદગ્રસ્ત જાહેરનામા હેઠળ સંપાદિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી અને દર વર્ષે માર્ચ મહિનામાં એક કલાક માટે હાથીને પસાર થવા માટે ઉક્ત જરૂરિયાત હતી.

ઉક્ત જાહેરનામાને કેરળ હાઇકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ વિવિધ કારણોસર પડકારવામાં આવ્યું હતું. વિદ્વાન સિંગલ જજે, પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી, મૂળ અરજી મંજૂર કરી અને ઠેરવ્યું કે જ્યારે સંપાદન 'જાહેર હેતુ' માટે ન હતું, પરંતુ 'કંપની' અથવા અપીલકર્તા નં. ૧ જેવી મંડળી માટે હતું, ત્યારે સંપાદન અધિનિયમના ભાગ VII દ્વારા સંચાલિત હતું અને પરિણામે, કલમ ૫-એ ની તપાસને મુક્તિ આપતી કલમ ૧૭(૪) આકર્ષિત થઈ શકે નહીં.

વિદ્વાન સિંગલ જજના નિર્ણયથી નારાજ થઈને, વર્તમાન અપીલકર્તા નં. ૧ – મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૪ એ, હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ વર્ષ ૧૯૯૦ ની રિટ અપીલ નં. ૩૭૭ દાખલ કરી, જ્યારે મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૧, ૨, ૩ અને ૬ એ વિદ્વાન સિંગલ જજના એ જ ચુકાદાને પડકારતી વર્ષ ૧૯૯૦ ની રિટ અપીલ નં. ૪૦૦ દાખલ કરી. હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા આ બંને અપીલોની એકસાથે સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને તારીખ ૨૭.૧.૧૯૯૫ ના સામાન્ય હુકમ દ્વારા, હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે બંને અપીલો કાઢી નાખી હતી. આ રીતે રિટ પિટિશનમાં મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૪ અને ૫ એ અમારા દ્વારા મંજૂર કરાયેલ લીવ પર આ અપીલો દાખલ કરી છે.

અપીલકર્તાઓ તરફે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ભારપૂર્વક એવી દલીલ કરી હતી કે હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચની ભૂલ હતી જ્યારે તેણે એવો દૃષ્ટિકોણ લીધો કે વાદગ્રસ્ત સંપાદનની કાર્યવાહી અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) દ્વારા સંચાલિત થતી નથી. આ કોર્ટના બે નિર્ણયો પર આધાર રાખીને, આર.એલ. અરોરા વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય, [એ.આઈ.આર. (૧૯૬૨) એસસી ૭૬૪] અને સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય વગેરે વિ. પી.એન.

તાલુકદાર અને અન્ય વગેરે, [એ.આઈ.આર. (૧૯૬૫) એસસી ૬૪૬] ના કેસમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ભલે સંપાદન અપીલકર્તાઓ-મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૪ અને ૫ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવતી મંડળી માટે હોય, જેઓ ધાર્મિક વિધિ કરવાની હોય તે સ્થળે પહોંચવા માટે દેવતાની શોભાયાત્રા માટે રૂટ પૂરો પાડવા માટે મંદિર વતી કાર્ય કરી રહ્યા હતા, તે સ્પષ્ટપણે અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) ને આકર્ષિત કરી શકે છે અને અપીલકર્તાઓએ આ જોડાણમાં અધિનિયમની કલમ ૪૧ ની જોગવાઈઓનું પાલન કર્યું હોવાથી, વાદગ્રસ્ત સંપાદન હાઈકોર્ટ દ્વારા માન્ય રાખવું જોઈતું હતું. ડિવિઝન બેંચે એવો દૃષ્ટિકોણ લેવામાં ભૂલ કરી હતી કે જો સંપાદન હોસ્પિટલ, જાહેર વાંચનાલય, પુસ્તકાલય અથવા જાહેર જનતા માટે ખુલ્લી કોઈપણ શૈક્ષણિક સંસ્થા અથવા લોકો સીધો ઉપયોગ કરી શકે તેવા અન્ય કામના બાંધકામના હેતુ માટે હોય તો કલમો ૪૦ અને ૪૧ લાગુ પડી શકે છે અને, તેથી, ધાર્મિક ઉત્સવના સ્થળે જવા માટે એપ્રોચ રોડ પૂરો પાડવાથી લોકો માટે સીધું ઉપયોગી હોય તેવા કોઈ કામનું બાંધકામ ગણાશે નહીં.

બીજી તરફ, મુખ્ય વિરોધી પક્ષ એવા પ્રતિવાદી નં. ૧ ના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન સિંગલ જજ અને ડિવિઝન બેંચે એવું ઠરાવીને સંપાદનની કાર્યવાહી યોગ્ય રીતે રદ કરી છે કે ધાર્મિક શોભાયાત્રા માટે રસ્તો પૂરો પાડવો અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧) દ્વારા આવરી શકાતો નથી.

ઉપરોક્ત વિરોધી દલીલોના પ્રકાશમાં, અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ પર એક નજર નાખવી જરૂરી છે. પક્ષકારો વચ્ચે એ બાબતે કોઈ વિવાદ નથી કે વાદગ્રસ્ત સંપાદન એક મંડળી માટે છે જે પ્રશ્નવાળા મંદિરનું સંચાલન કરી રહી છે. તેથી, ઉક્ત મંડળીના હેતુ માટે સંપાદન અધિનિયમની કલમ ૩(એફ) મુજબ 'જાહેર હેતુ' ની વ્યાખ્યામાં આવશે નહીં. વર્ષ ૧૯૮૪ ના અધિનિયમ ૬૮ દ્વારા સુધારેલી ઉક્ત વ્યાખ્યા નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:—

"(એફ) "જાહેર હેતુ" અભિવ્યક્તિમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે—

(૧) ગામની સાઈટ્સની જોગવાઈ, અથવા હાલની ગામની સાઈટ્સનું વિસ્તરણ, આયોજિત વિકાસ અથવા સુધારણા;

(૨) નગર અથવા ગ્રામીણ આયોજન માટે જમીનની જોગવાઈ;

(૩) સરકારની કોઈપણ યોજના અથવા નીતિના અનુસંધાનમાં જાહેર ભંડોળમાંથી જમીનના આયોજિત વિકાસ માટે જમીનની જોગવાઈ અને ત્યારબાદ આયોજન મુજબ વધુ વિકાસ સુરક્ષિત કરવાના હેતુથી લીઝ, સોંપણી અથવા સીધા વેચાણ દ્વારા તેનો સંપૂર્ણ અથવા આંશિક નિકાલ;

(૪) રાજ્યની માલિકીના અથવા નિયંત્રણ હેઠળના કોર્પોરેશન માટે જમીનની જોગવાઈ;

(૫) ગરીબ અથવા જમીનવિહોણા અથવા કુદરતી આફતોથી પ્રભાવિત વિસ્તારોમાં રહેતા વ્યક્તિઓ અથવા સરકાર, કોઈપણ સ્થાનિક સત્તાધિકારી અથવા રાજ્યની માલિકીના અથવા નિયંત્રણ હેઠળના કોર્પોરેશન દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈપણ યોજનાના અમલીકરણને કારણે વિસ્થાપિત અથવા પ્રભાવિત વ્યક્તિઓને રહેણાંક હેતુઓ માટે જમીનની જોગવાઈ;

(૬) સરકાર દ્વારા અથવા આવી કોઈપણ યોજના હાથ ધરવા માટે સરકાર દ્વારા સ્થાપિત કોઈપણ સત્તાધિકારી દ્વારા, અથવા યોગ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી સાથે, સ્થાનિક

સત્તાધિકારી દ્વારા, અથવા સોસાયટીઝ રજિસ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૮૬૦ (૧૮૬૦ નો ૨૧) હેઠળ નોંધાયેલી મંડળી દ્વારા પ્રાયોજિત કોઈપણ શૈક્ષણિક, આવાસ; આરોગ્ય અથવા Slum Clearance યોજનાને પાર પાડવા માટે જમીનની જોગવાઈ, અથવા રાજ્યમાં તે સમયે અમલમાં હોય તેવા સમાન કાયદા હેઠળ, અથવા કોઈપણ રાજ્યમાં તે સમયે અમલમાં હોય તેવા સહકારી મંડળીઓને લગતા કોઈપણ કાયદાના અર્થની અંદર સહકારી મંડળી;

(૭) સરકાર દ્વારા પ્રાયોજિત વિકાસની કોઈપણ અન્ય યોજના માટે જમીનની જોગવાઈ, અથવા યોગ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી સાથે, સ્થાનિક સત્તાધિકારી દ્વારા;

(૮) જાહેર કચેરી શોધવા માટે કોઈપણ જગ્યા અથવા મકાનની જોગવાઈ,

પરંતુ તેમાં કંપનીઓ માટે જમીનનું સંપાદન સામેલ નથી;"

તેથી, આવું સંપાદન અધિનિયમના ભાગ VII દ્વારા નિર્વિવાદપણે સંચાલિત થશે જે કંપનીઓ માટે જમીનોના સંપાદન સાથે સંબંધિત છે. અધિનિયમની કલમ ૩(ઈ) "કંપની" અભિવ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જેમાં સોસાયટીઝ રજિસ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૮૬૦, અથવા રાજ્યમાં તે સમયે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ સમાન કાયદા હેઠળ નોંધાયેલી મંડળીનો સમાવેશ થાય છે, જે કલમ (સીસી) માં ઉલ્લેખિત મંડળી સિવાયની હોય. અપીલકર્તા મંડળી સોસાયટીઝ રજિસ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૮૬૦ હેઠળ નોંધાયેલી છે. તેથી, આપણે કંપની માટે જમીન સંપાદન અંગેની પ્રક્રિયા તરફ વળવું પડશે. તે અધિનિયમના ભાગ VII માં જોવા મળે છે. ભાગ VII ની કલમ ૩૯ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:—

"યોગ્ય સરકારની પૂર્વ સંમતિ અને કરારનો અમલ જરૂરી. [કલમો ૬ થી ૧૬ (બંને સહિત) અને કલમો ૧૮ થી ૩૭ (બંને સહિત)] ની જોગવાઈઓ કોઈપણ કંપની માટે જમીન સંપાદિત કરવાના હેતુથી અમલમાં મૂકવામાં આવશે નહીં, [આ ભાગ હેઠળ] યોગ્ય સરકારની પૂર્વ સંમતિ સિવાય અથવા જ્યાં સુધી કંપનીએ નીચે દર્શાવેલ કરારનો અમલ કર્યો ન હોય."

તેથી, એવું માનવું જોઈએ કે હાઈકોર્ટે વર્તમાન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં ભાગ VII ની લાગુ પડવા અંગે યોગ્ય રીતે વિચારણા કરી છે. એકવાર તે નિષ્કર્ષ પર પહોંચી ગયા પછી, અધિનિયમના ભાગ VII ની કલમ ૪૦ સીધી રીતે આકર્ષિત થશે. ઉક્ત કલમ નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:—

"૪૦. અગાઉની તપાસ:— (૧) આવી સંમતિ આપવામાં આવશે નહીં સિવાય કે [યોગ્ય સરકાર] સંતુષ્ટ હોય, [કાં તો કલમ પએ, પેટા-કલમ (૨) હેઠળ કલેક્ટરના રિપોર્ટ પર, અથવા] નીચે આપેલી જોગવાઈ મુજબ હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ દ્વારા,

(એ) કે સંપાદનનો હેતુ કંપની દ્વારા કાર્યરત કામદારો માટે રહેણાંક મકાનો ઊભા કરવા માટે અથવા તેની સાથે સીધી રીતે જોડાયેલી સુવિધાઓ પૂરી પાડવા માટે જમીન મેળવવાનો છે, અથવા

(એએ) કે કંપની માટે કોઈ મકાન અથવા કામના બાંધકામ માટે આવા સંપાદનની જરૂર છે જે જાહેર હેતુ માટેના કોઈ ઉદ્યોગ અથવા કામમાં રોકાયેલી હોય અથવા તેમાં પોતાને સામેલ કરવા માટે પગલાં લઈ રહી હોય; અથવા

(બી) કે કોઈ કામના બાંધકામ માટે આવા સંપાદનની જરૂર છે અને તે કામ લોકો માટે ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના છે.

(૨) આવી તપાસ એવા અધિકારી દ્વારા અને તેવા સમયે અને સ્થળે હાથ ધરવામાં આવશે જે [યોગ્ય સરકાર] નિયુક્ત કરશે.

(૩) આવા અધિકારી સાક્ષીઓને બોલાવી શકે છે અને તેમની હાજરી ફરજિયાત કરી શકે છે અને દસ્તાવેજો રજૂ કરવાની ફરજ પાડી શકે છે, અને શક્ય હોય ત્યાં સુધી સમાન રીતે, જેમ કે સિવિલ કોર્ટના કિસ્સામાં [સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮] દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે."

તેથી, તે સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે યોગ્ય સરકાર એટલે કે કેરળ રાજ્ય અપીલકર્તા નં. ૧ માટે જમીન સંપાદન માટે સંમતિ આપી શકે તે પહેલાં, તેને સંતોષ થવો જોઈએ કે અપીલકર્તા નં. ૧ દ્વારા કોઈ કામના બાંધકામ માટે આવું સંપાદન જરૂરી હતું અને તે કામ લોકો માટે ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના હતી. હવે, તે સ્પષ્ટ થઈ ગયું છે કે અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) દ્વારા નિર્ધારિત કર્યા મુજબ, જો અપીલકર્તા નં. ૧ જેવી 'કંપની' માટે સંપાદન કરવાનું હોય તો તે દર્શાવવું પડશે કે સંપાદનનો હેતુ આ પ્રમાણે છે:—
(૧) અપીલકર્તા નં. ૧ દ્વારા અમુક કામના બાંધકામ માટે; અને
(૨) કે આવું કામ લોકો માટે ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના છે.

આ જોડાણમાં, કલમ ૪૧(૫) સંબંધિત બને છે. તે નીચે મુજબ વાંચવામાં આવે છે:—

"જ્યાં સંપાદન અન્ય કોઈ કામના બાંધકામ માટે હોય, તે સમય કે જેમાં અને શરતો કે જેના પર કામ હાથ ધરવામાં આવશે અને

જાળવવામાં આવશે, અને શરતો જેના પર લોકોને કામનો ઉપયોગ કરવાનો હક રહેશે."

જ્યારે કલમ ૪૦(૧)(બી) દ્વારા નિર્ધારિત કર્યા મુજબ અમુક કામના બાંધકામ માટે કંપની માટે સંપાદન હોય, ત્યારે સંબંધિત કંપનીએ યોગ્ય સરકાર સાથે કરાર કરવો પડે છે. કલમ ૪૧(પ) ની જરૂરિયાત મુજબ, કંપનીએ યોગ્ય સરકારને એ સમય અને શરતો વિશે સંતુષ્ટ કરવી પડે છે કે જેમાં કામ હાથ ધરવામાં આવશે અને જાળવવામાં આવશે, અને તે શરતો કે જેના પર લોકોને કામનો ઉપયોગ કરવાનો હક રહેશે. કલમો ૪૦(૧)(બી) અને ૪૧(પ) ના સંયુક્ત વાંચનથી કોઈ શંકા રહેતી નથી કે કંપની માટે આવા કામનું બાંધકામ એવા સ્વરૂપનું હોવું જોઈએ કે તે લોકો માટે કાયમી અને સીધું ઉપયોગી હોવું જોઈએ અને છૂટાછવાયા અથવા કામચલાઉ સ્વરૂપનું ન હોવું જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, તે આવનારા તમામ સમય માટે લોકો માટે કાયમી ધોરણે ઉપયોગી હોવું જોઈએ અને જ્યારે પણ પ્રસંગ ઊભો થાય ત્યારે લોકો કંપની દ્વારા બાંધવામાં આવેલા તે કામનો સીધો ઉપયોગ કરી શકે. આવું કામ કલમ ૪૧(પ) દ્વારા નિર્ધારિત સમયપત્રકની અંદર પૂર્ણ થવું જોઈએ અને જે શરતો પર કામ હાથ ધરવામાં અને જાળવવાનું છે તે પણ નિર્ધારિત કરવાની રહેશે. પ્રશ્નમાં સંપાદનને સમર્થન આપવા માટે કંપની દ્વારા આવા કામની જાળવણીનો અર્થ કાયમી ધોરણે જાળવણી એવો થાય છે. પ્રતિવાદી નં. ૧ ના વિદ્વાન વકીલે એવી દલીલ કરી હતી કે ઉત્સવ સમયે વર્ષમાં માત્ર એક જ વાર ભક્તોની શોભાયાત્રા દ્વારા અનુસરવામાં આવતા દેવતાની મૂર્તિ લઈ જતા શણગારેલા હાથી માટે રસ્તો પૂરો પાડવો અને જે હેતુ માટે પ્રશ્નવાળી જમીનની દર વર્ષે એક કલાકથી વધુ જરૂર નથી, તે આવા કામના બાંધકામ માટેની કોઈ જરૂરિયાત સમાન ગણી શકાય નહીં, જે વર્ષભર અથવા ભવિષ્યમાં અનિશ્ચિત સમયગાળા માટે પણ લોકો માટે કાયમી ઉપયોગી સાબિત થવી જોઈએ.

આ આત્યંતિક દલીલની પ્રશંસા કરવી મુશ્કેલ છે. બીજી તરફ, અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ સાચા હતા જ્યારે તેમણે દલીલ કરી

હતી કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) ની લાગુ પડવા માટે અપનાવવામાં આવેલો તર્ક, કે સંબંધિત કામ હોસ્પિટલ, જાહેર વાંચનાલય અથવા પુસ્તકાલય જેવું હોવું જોઈએ, તે કલમ ૪૦(૧)(બી) ના વ્યાપક અવકાશને અનુચિત રીતે મર્યાદિત કરવામાં પરિણમશે. એમાં શંકા નથી કે જો મંદિરની જગ્યા ચારે બાજુ જમીનથી ઘેરાયેલી હોય, અને આસપાસની જમીનમાંથી એક રસ્તો બનાવવાનો હોય જેથી લોકોના એક વર્ગનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા ભક્તો ધાર્મિક પૂજાના સ્થળે પહોંચી શકે, ભલે દર વર્ષે એકવાર, તે હેતુ માટે યોગ્ય આસપાસની જમીનનું સંપાદન કલમ ૪૦(૧)(બી) દ્વારા સ્પષ્ટપણે આવરી શકાય છે, કારણ કે સંપાદિત જમીનને સમતલ કરીને કાયમી ધોરણે રસ્તો બનાવવાનું કામ લોકો માટે સીધું ઉપયોગી કામના બાંધકામ તરીકે કાયદેસર રીતે ગણી શકાય. આદર સાથે, ડિવિઝન બેંચે કલમ ૪૦(૧)(બી) માં વિધાનસભા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી પરિભાષાનો બહુ સાંકડો અર્થઘટન કર્યો છે. તેથી, એવું માનવું જોઈએ કે જો મંદિરનો એપ્રોચ રોડ અથવા જે સ્થળે ધાર્મિક વિધિઓ કરવાની હોય તે ભક્તો હોવાને નામે, લોકોના સભ્યોના કાયમી ઉપયોગ માટે કાયમી ધોરણે નાખવાનો હોય, ભલે ધાર્મિક પૂજાના સ્થળે પહોંચવા માટે દર વર્ષે એક જ પ્રસંગે તેનો ઉપયોગ કરવાનો હોય, તો આવી જમીનનું સંપાદન કોઈ એવા કામના બાંધકામ માટે હશે જે લોકો માટે સીધું ઉપયોગી સાબિત થવાની સંભાવના છે, કારણ કે લોકોના સભ્યો, ભક્તો હોવાને કારણે, આવનારા તમામ સમય માટે સંબંધિત ધાર્મિક સ્થળે જવા માટે ઉક્ત બાંધવામાં આવેલા એપ્રોચ રોડ પર ચાલી શકે છે.

પ્રતિવાદી નં. ૧ ના વિદ્વાન વકીલે ભારપૂર્વક એવી દલીલ કરી હતી કે હાથી અને શોભાયાત્રાને ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચવા માટે દક્ષિણ દિશા તરફ જવા સક્ષમ બનાવવા માટે રસ્તો બનાવવા માટેનું સંપાદન, વર્તમાન કેસમાં, મંડળી સહિત, કંપની માટે કોઈ કામના બાંધકામ માટે ગણી શકાય નહીં કારણ કે રસ્તો નાખવો એ કોઈ કામનું બાંધકામ નથી. આ દલીલ સાથે સંમત થવું શક્ય નથી.

રસ્તો બનાવવાનું કામ ચોક્કસપણે પ્રશ્નમાં રહેલા રસ્તાના બાંધકામ સમાન છે. બાંધકામનો અર્થ જમીન પરનું બાંધકામ જ નથી જે તમામ આકસ્મિકતાઓમાં જમીનની સપાટીથી ઉપર હોવું જોઈએ. એવું માની શકાય નહીં કે આ પ્રકારની જરૂરિયાત માટે, સંપાદનની કાર્યવાહીનો આશરો લઈ શકાય નહીં.

આ જોડાણમાં, હવે આપણે આ કોર્ટના બે નિર્ણયોનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ જેના પર અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા મજબૂત આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. આર.એલ. અરોરા વિ. ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ અને અન્ય (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, બહુમતી માટે ન્યાયમૂર્તિ વાન્યુ દ્વારા બોલતા આ કોર્ટની બંધારણીય બેન્ચે, કાપડ મશીનરીના ભાગોના બાંધકામ માટે કંપની દ્વારા જરૂરી જમીનનું સંપાદન અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ હેઠળ સમર્થન આપી શકાય કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો હતો. ઉક્ત પ્રશ્નનો નિર્ણય કરતી વખતે, ન્યાયમૂર્તિ વાન્યુએ રિપોર્ટના પેરા ૧૨ માં અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૪૦(૧)(બી) અને કલમ ૪૧ માં પૂરી પાડવામાં આવેલી કરારની પાંચમી શરતમાંની સામગ્રી શરતોનું અર્થઘટન એકસાથે વાંચવામાં આવે છે અને તે હંમેશા કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રમાં હોવું જોઈએ. કલમ ૪૦(૧)(બી) ના શબ્દો અમુક કામ માટે સંપાદનની મંજૂરી આપી શકે છે જે કામના અંતિમ ઉત્પાદનને લોકો માટે ઉપયોગી બનાવી શકે છે તેવી દલીલને ફગાવી દેતા, રિપોર્ટના પેરા ૧૪ માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કામ લોકો માટે સીધું ઉપયોગી હોવું જોઈએ અને કામનું ઉત્પાદન, ભલે લોકો માટે ઉપયોગી હોય, તે લોકો માટે સીધું ઉપયોગી કામ સમાન ગણાશે નહીં.

સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય વગેરે વિ. પી.એન. તાલુકદાર અને અન્ય વગેરે (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, આ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેંચ વતી બોલતા ન્યાયમૂર્તિ વાન્યુએ ફરી એકવાર અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) નું અર્થઘટન કરવાનું હતું. ઉક્ત જોગવાઈના પ્રકાશમાં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સંસ્થાના વિદ્યાર્થીઓ માટે હોસ્ટેલ બિલ્ડિંગ અને રમતના મેદાનનું બાંધકામ,

જે લોકોનો એક વર્ગ છે, તે એક પ્રવૃત્તિ હતી જે લોકોના તે વર્ગ માટે સીધી ઉપયોગી હતી પરંતુ કંપનીના સ્ટાફ ક્વાર્ટર્સના બાંધકામ માટેના સંપાદનને લોકો માટે સીધું ઉપયોગી કહી શકાય નહીં કારણ કે તેઓ સ્ટાફના વ્યક્તિગત સભ્યોના રહેવા માટે હતા.

ઉપરોક્ત નિર્ણયો સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે ભાગ VII હેઠળ કંપની માટે પરવાનગીપાત્ર સંપાદનો એ પ્રકારના સંપાદનો હશે જ્યાં કાયમી ધોરણે સંપાદિત કરવાની જમીનનો ઉપયોગ એવા કામોના બાંધકામ માટે કરવાની જરૂર છે જે લોકો માટે સીધા ઉપયોગી હોય. વર્તમાન કેસની હકીકતો પર અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, એવું કહી શકાય કે જ્યારે ભક્તો ઉત્સવના સ્થળ તરફ ધાર્મિક શોભાયાત્રાને આગળ વધવા દેવા માટે બનાવવાના રસ્તા પરથી પસાર થાય છે, ત્યારે રસ્તાનું ઉક્ત બાંધકામ લોકો માટે સીધું ઉપયોગી કામના બાંધકામ સમાન હશે. અમને આ દલીલમાં નોંધપાત્ર બળ જણાય છે. આ હદ સુધી, આદર સાથે ડિવિઝન બેંચનો નિર્ણય ભૂલભરેલો છે.

બાબતનું એક પાસું જે નજર સામે છે તે ધ્યાનમાં રાખવું પડશે. દેવતાની મૂર્તિ લઈ જતા હાથી સાથેની શોભાયાત્રાને ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચવા માટે યોગ્ય રસ્તાની જરૂર પડી શકે છે. આવી જરૂરિયાત સતત જરૂરિયાત ન હોઈ શકે. ઉત્સવ વર્ષમાં એકવાર યોજાઈ શકે છે. જો કે, આવા રસ્તા નાખવા માટે જો કોઈ બાંધકામ વચ્ચે આવે છે અને તેને તોડી પાડવું પડે છે તો એવું કહી શકાય નહીં કે આવી જરૂરિયાત છૂટાછવાયા સ્વરૂપની છે અથવા દર વર્ષે સમયાંતરે પરિસરની માંગણી કરીને પૂરી કરી શકાય છે. એ જોવું સરળ છે કે એકવાર હાથી સાથે શોભાયાત્રાને આપેલા વર્ષમાં ઉક્ત જમીન પરથી પસાર થવા દેવા માટે દુકાનને તોડીને રસ્તો સાફ કરવામાં આવે, આવતા વર્ષે જ્યારે પ્રસંગ ઊભો થાય ત્યારે તે જ દુકાન, જો તે દરમિયાન ફરીથી બાંધવાની પરવાનગી આપવામાં આવે, તો ફરીથી તોડી પાડવી પડશે. તે એક અશક્ય પરિસ્થિતિ ઊભી કરશે જે કોઈના માટે ફાયદાકારક નથી. તેથી, આવા હેતુ માટે, ભલે જરૂરિયાત દર વર્ષે પુનરાવર્તિત થાય અને કદાચ દર વર્ષે માર્ચ મહિનામાં એક કલાક માટે હોય, પણ આવા

રસ્તાને ખુદ્દો રાખવાની જરૂરિયાત કાયમી જરૂરિયાત હશે અને દેખીતી રીતે તે કાયમી સ્વરૂપની હશે. દર વર્ષે સમયાંતરે માત્ર જગ્યાની માંગણી કરવાથી આવી જરૂરિયાત પૂરી કરી શકાતી નથી પરંતુ જે જમીન પર રસ્તો બનાવવાનો છે તેને આખું વર્ષ ખુદ્દો રાખવાની હોય છે અને તેથી, જો કાયદેસર રીતે પરવાનગી હોય તો સંપાદનની પ્રક્રિયાને અનુસરીને સત્તાધિકારીઓમાં નિહિત હોવી જોઈએ. પ્રતિવાદી નં. ૧ ના વિદ્વાન વકીલની એ દલીલ સાથે સંમત થવું શક્ય નથી કે આવી જરૂરિયાત કામચલાઉ જરૂરિયાત છે જે, જો હોય તો, સંપાદનની પ્રક્રિયાનો આશરો લેવાને બદલે સમયાંતરે જમીનની માંગણી કરવા માટે કહેશે.

હવે આપણે વાદગ્રસ્ત સંપાદનની કાયદેસરતા પર વિચાર કરી શકીએ છીએ. અમારા મતે, આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો પર, અધિનિયમની કલમ ૪૦ પેટા-કલમ ૧(બી) ની મૂળભૂત આવશ્યકતાઓ બિલકુલ પૂરી થતી નથી. કારણ સ્પષ્ટ છે. બંને પક્ષો દ્વારા અમારી સમક્ષ મૂકવામાં આવેલ સાઈટ પ્લાન, અને જેના પર કોઈ વિવાદ નથી, તે દર્શાવે છે કે, સ્થળ પર જે મુખ્ય રસ્તા પરથી શોભાયાત્રાએ આગળ વધવાનું છે તે ઉત્તર તરફ છે. પ્રતિવાદી નં. ૧ ની વિવાદિત જમીન મુખ્ય રસ્તાની દક્ષિણ બાજુએ આવેલી છે. પ્રતિવાદી દ્વારા તેની જમીન પર વાડ મૂકવામાં આવી છે અને કમ્પાઉન્ડની જમીન છોડીને પ્રતિવાદીએ તેની જમીનના એક ખૂણામાં રહેણાંક મકાન બનાવ્યું છે અને ઉત્તર તરફ મુખ્ય રસ્તાની સામે તેના દ્વારા બાંધવામાં આવેલી દુકાનોની એક હરોળ છે જે ઉત્તર બાજુએ મુખ્ય રસ્તાને સ્પર્શે છે. મુખ્ય રસ્તાને સ્પર્શતી છેલ્લી દુકાન વિવાદિત જમીન પર બાંધવામાં આવી છે જેને સંપાદિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે. શોભાયાત્રાનું ગંતવ્ય સ્થાન પ્રતિવાદીની જમીનની આગળ દક્ષિણ બાજુએ છે. તે ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચવા માટે જ્યાં શોભાયાત્રા સમાપ્ત થવાની છે અને ધાર્મિક વિધિ કરવા માટે મૂર્તિને હાથીની પીઠ પરથી ઉતારવાની છે, શોભાયાત્રાએ પ્રતિવાદીની કમ્પાઉન્ડની જમીનની અડીને આવેલી ખુદ્દો જમીનમાંથી ફરજિયાતપણે પસાર થવું પડે છે. પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલે, સૂચના પર, સ્પષ્ટ કર્યું કે દક્ષિણ બાજુએ જવા માટે અને ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચવા માટે શોભાયાત્રાને હાથીની સાથે

તેના કમ્પાઉન્ડમાં ખુફી જમીનમાંથી પસાર થવા દેવામાં પ્રતિવાદીને કોઈ વાંધો રહેશે નહીં. તે હેતુ માટે, હરોળમાંની તેની છેલ્લી દુકાનને કાપવાને બદલે, શોભાયાત્રા દક્ષિણ તરફ જતી વખતે વધુ જમણી બાજુએ પાંચ થી દસ ફૂટ પોતાનો રૂટ બદલી શકે છે અને ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચવા માટે તેના કમ્પાઉન્ડની જમીનમાંથી પસાર થઈ શકે છે. રસ્તાનો આ નાનો ફેરફાર ગંતવ્ય સ્થાને પહોંચવા માટે શોભાયાત્રાને કોઈપણ રીતે અવરોધ્યા વિના તેની દુકાનને બચાવી શકે છે. અમારા મતે, પ્રતિવાદીનું ઉક્ત વલણ એકદમ વાજબી છે. હકીકતમાં, આપો વૈકલ્પિક રૂટ સંપાદન સત્તાધિકારીઓ સમક્ષ સૂચવી શકાયો હોત. જો કે, અધિનિયમની કલમ પએ ની પ્રક્રિયા મુક્ત કરવામાં આવી હોવાથી, સંપાદન સત્તાધિકારીઓને તેના દ્વારા સૂચવવામાં આવેલા વૈકલ્પિક રૂટ પર વિચાર કરવાની કોઈ તક મળી ન હતી. તે સ્પષ્ટ છે કે આવા વૈકલ્પિક રૂટ હાથી સાથે શોભાયાત્રા માટે અનુકૂળ રસ્તો સુનિશ્ચિત કરવા માટે સંપાદનની કાર્યવાહી અંતર્ગત આવશ્યકતાઓને સંતોષત. આવી શોભાયાત્રા સ્થળ પર પ્રતિવાદીની હાલની દુકાનને ખલેલ પહોંચાડ્યા અને કાપ્યા વિના આવા વૈકલ્પિક રૂટનો સરળતાથી ઉપયોગ કરી શકી હોત. જ્યારે અમે અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ સમક્ષ આ વાત મૂકી, ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે સૈદ્ધાંતિક રીતે આ પાસા પર કોઈ વાંધો ન હોત, સિવાય કે અપીલકર્તા મંદિર દ્વારા સલાહ લેવામાં આવેલા જ્યોતિષીઓએ સલાહ આપી છે કે શોભાયાત્રાનો રૂટ બદલી શકાતો નથી અને માત્ર જૂનો રૂટ જ પવિત્ર રૂટ છે. હવે તે જોવું સરળ છે કે અપીલકર્તાનું આ વલણ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૧ ની દુકાનને તોડી પાડ્યા પછી જ સંપાદિત જમીનમાંથી હાથી અને શોભાયાત્રાની અવરજવર માટે રસ્તો બનાવવાની કહેવાતી જરૂરિયાત એ મંદિરની અથવા તો લોકોના સભ્યોની વાજબી જરૂરિયાત નથી, જેઓ ભક્તો છે અને જેઓ દર વર્ષે શોભાયાત્રામાં જોડાશે. તે માત્ર મંદિર સત્તાવાળાઓનો ભાવનાત્મક અભિગમ છે, જે સંપૂર્ણપણે જ્યોતિષીઓની માહિતી પર આધારિત છે જેને પ્રશ્નમાં સંપાદનને સમર્થન આપવા માટેનો એકમાત્ર આધાર બનાવવામાં આવ્યો હતો. એ જોવું સરળ છે કે આપેલ હકીકતો પર પણ જુદા જુદા જ્યોતિષીઓના મંતવ્યો વિરોધાભાસી હોઈ શકે છે.

જ્યારે દુકાનને ખલેલ પહોંચાડ્યા અથવા તોડી પાડ્યા વિના સ્થળ પર હાથી અને શોભાયાત્રાની અવરજવર માટે યોગ્ય રસ્તો સરળતાથી મેળવી શકાય ત્યારે તેને લોકો માટે વાજબી જરૂરિયાત તરીકે ચોક્કસપણે ગણી શકાય નહીં. તેથી, રૂટમાં થોડા ફેરફારને અસ્વીકાર્ય શક્યતા તરીકે ગણી શકાય નહીં અને જ્યોતિષીઓ દ્વારા રૂટ ન બદલવાનો આગ્રહ એ પ્રતિવાદીની વચ્ચે આવેલી દુકાન કાપીને જ રસ્તો બનાવવા માટેની વાજબી જરૂરિયાત તરીકે લઈ શકાય નહીં જેથી અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) હેઠળ સંપાદનની કાર્યવાહીને ન્યાયી ઠેરવી શકાય. તેથી, વર્તમાન કેસની હકીકતો પર, એવી શરતમાંથી છટકબારી નથી કે પ્રતિવાદીનું માળખું જે જમીન પર ઊભું છે તેમાંથી જ રસ્તો બનાવવાની કહેવાતી જરૂરિયાત એ લોકોના ઉપયોગ માટે રસ્તાના બાંધકામ માટેની વાજબી અને અનુભવાયેલી જરૂરિયાત ન હતી.

રાજ્ય સત્તાધિકારીઓ સંબંધિત ઉદ્દેશ્યલક્ષી હકીકતો પર આવા વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ સુધી કાયદેસર રીતે પહોંચી શક્યા ન હોત. તે સારમાં અપીલકર્તા-મંડળી દ્વારા સલાહ લેવાયેલ જ્યોતિષીઓનો વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ રહ્યો. અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ માન્ય સંપાદન માત્ર જ્યોતિષીઓના સંતોષ પર આધારિત હોઈ શકે નહીં. આ પ્રકારનો સંતોષ અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) ની યોજનાની બહાર છે.

એકવાર આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી ગયા પછી, તે સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલ અંતિમ નિર્ણય સારી રીતે ટકી રહેશે, જોકે અહીં ઉપર દર્શાવેલ તર્કના તદ્દન અલગ આધારે, અને તે તર્કના આધારે નહીં જે હાઈકોર્ટને અપીલ કરી હતી અને જે, અમારા મતે, આદર સાથે, અધિનિયમની કલમ ૪૦(૧)(બી) ની મૂળભૂત આવશ્યકતાનું યોગ્ય વર્ણન નથી.

પરિણામે, અપીલો નિષ્ફળ જાય છે અને કાઢી નાખવામાં આવે છે. કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવશે નહીં.

વી.એસ.એસ.

અપીલો કાઢી નાખવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.